

nestrpna do različnosti, se je Evropa opredeljevala in se še opredeljuje na podlagi svoje različnosti do Vzhoda, vključno z Balkanom. Pri tem si prizadeva biti takšna, kakršen je bil Balkan nekoč, ko se še ni evropeiziral." (273-274). "Tako ko so Turki odšli, je evropeizacija dobila polet in balkanski duh /tolerance/ je bil izgnan, zgodovino pa je nadomestila mitologija. Multikulturalnost je postala prva žrtev tega procesa." (275)

Skratka, knjigo Božidarja Jezernika *Dežela, kjer je vse narobe: Prispevki k etnologiji Balkana* odlikuje bogastvo gradiva in eksotizem nenavadnih zgodb ter predstav, obilica nevsiljivo podanih zgodovinskih, geografskih, političnih in etnografskih zanimivosti in podatkov, na trenutke prav virtuozne primerjalne analize, tekoč, sočen in zelo berljiv slog ter implicitno prisotna teoretska in kulturološka globina. To je brez dvoma eno temeljnih etnoloških del (ne le v slovenskem, temveč tudi v mednarodnem merilu), če etnologijo razumemo kot tisti del antropoloških ved, ki temelji na komparativni metodi. Še bolj pa bi mu pristajal podnaslov *Poglavja iz psihopatologije evropske civilizacije*.

George Herbert Mead, UM, SEBSTVO, DRUŽBA.

Krtina. Knjižna zbirka Temeljna dela.

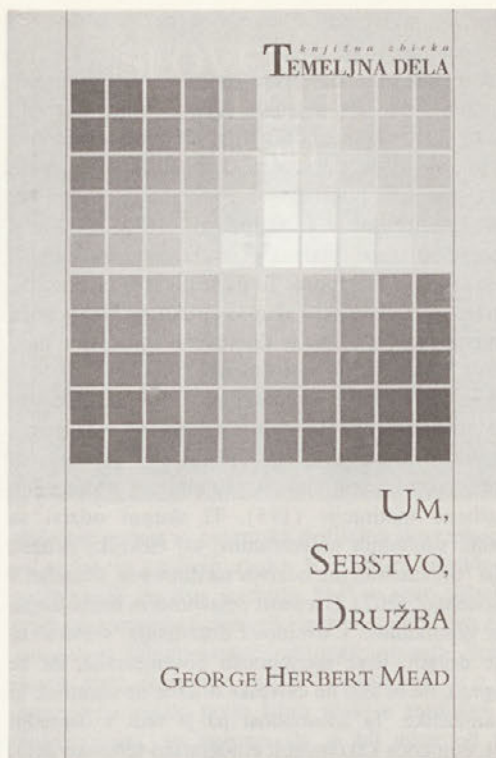
Ljubljana 1997, 310 str.

ISBN 961-6174-13-4

Eno od temeljnih del humanistične in družboslovne literature v tem stoletju se je na naših knjižnih policah pojavilo skoraj neopazno. Res je sicer, da je Mead s svojim delom postavil temelj socialne psihologije in sociologije, toda njegova dognanja in opozorila, da je pri obravnavanju človeka treba upoštevati tako njegovo družbeno kot specifično simbolno in v zgodovino vpeto življenje, so izjemno pomembna tudi za vsako antropologijo oziroma etnologijo, saj nam pomagajo razumeti najbolj zapleteno izhodišče družbenega: posameznika oziroma sebstvo (angleško *self*).

Pri Meadovem pristopu ne gre za zamegljen personalizem, temveč za zavedanje kompleksne dialektike družbenega in individualnega, splošnega in posebnega v vsaki dejavni osebi. Na eni strani je dejavni, ustvarjalni, posamični in neponovljivi *jaz* (angleško *I*), na drugi strani pa to, kar vtisne vanj družba, tisto, kar (p)ostane odvisno - *mene* (angleško *me*). Prvi je aktivni princip, drugi je pasivni, dialektika obeh je gibalno človeške družbe, pri kateri ni determinizma, ampak le bolj ali manj doumljive in predvidljive možnosti, potence.

Meadov socialni behaviorizem se giblje od uma prek sebstva k družbi in nazaj. Bistveno je, da v nobenem trenutku ne podleže čarom redukcionalizma, ampak znotraj vsake posamezne sfere analitično razvija vse tiste poteze, ki razložijo delujočo celoto in vzajemnosti. Povezovalni medij med ireduktibilnimi sferami pa je komunikacija kot bistvo družbenega reda (7), družbenega v njeni totalnosti. Na tem mestu se morda še najbolj približa redukcionalizmu, saj se nagiba k zvjanzju družbenega na jezikovno komunikacijo. Toda v past se ne ujame prav zaradi doslednega upoštevanja behaviorističnih izhodišč. Behaviorist opazuje družbena dejstva z vidika posameznikovega vedenja, kot ga lahko opazujejo drugi, "četudi ne izključno s tega vidika". Ker je za razlago vedenja posameznikov bistvenega pomena tudi obravnavanje (so)delovanja posameznika v skupini, Mead zastopa socialni behaviorizem. To pomeni, da vedenja skupine ne razlaga na podlagi analize vedenja posameznikov, ki ji pripadajo, ampak na podlagi analize

organiziranega vedenja skupine (11). Krog je sklenjen: družbeno dejanje je dinamična celota.

Izhodišče raziskav je dejanje, vsako dejanje pa ima zunanjo in notranjo plat. Razumeti moramo obe. Pri obravnavanju notranjega vidika dejanja behaviorist ne potrebuje predpostavke obstoja zavesti, čeprav bi njeno zanikanje vodilo k očitnim absurdom. Pri tem je bistveno to, da mentalnega vedenja ni mogoče reducirati na nementalno vedenje (14). Socialno dejanje je pogoj zavesti, zavest nastaja iz socialnega vedenja (17). Ti dve sferi nista zvedljivi druga na drugo, preostane le še wundtovsko razumljen paralelizem, hkratno obravnavanje obojih, fizioloških in psiholoških vidikov delovanja organizma. George Herbert Mead je postal eden od glavnih kritikov nereflektiranega pojmovanja zavesti in s tem odprl vrata k povsem novim vidikom razvoja kognitivnih znanosti. Bistveno je namreč to, da ga je zanimal neopredeljivi vmesni prostor med zavestnim in telesnim, med predstavo in doživljanjem, prostor, v katerem vznikata simbolno in kjer se končuje izkustveno, prostor, ki ga zaznamujejo socialni procesi doživljanja, komuniciranje in vzajemno prilagajanje vedenja posameznih organizmov.

George Herbert Mead je ponavljal, da pomeni, ki jih prisojamo pomenskim kretnjam in simbolom, nastajajo v izkustvu, bolj natančno, v socialnem izkustvu. Njegov bistveni sklep pa je, da se partikularne naravnosti skozi družbeno izkušnjo kristalizirajo v skupno, univerzalno stališče oziroma naravnost, ki jo imenuje "naravnost posplošenega drugega" (71). Zavest je funkcionalna in ne substantivna (87), je v bistvu naše konstruktivno selekcioniranje okolja (99).

George Herbert Mead je poudarjal pomen družbenega doživljanja za nastanek jaza oziroma sebstva, toda ni zašel v socialni redukcionalizem. Posameznika je razlagal skozi njegove socialne interakcije in vlogo družbenega jaza, "mene" (*me*), družbo pa skozi dejavnost posameznega sebstva (*self*) oziroma njegovega dejavnega dela, neulovljivega in negotovega "jaza" (*I*). Družbene dejavnike, ki sooblikujejo sebstvo oziroma organizirano skupnost ali socialno skupino, od katere posameznik dobiva enotnost sebstva, je Mead poimenoval "posplošeni drugi" (117). Učinki družbenega "mene" koreninijo v preteklosti in izkušnjah, delovanje negotovega "jaza" pa je vedno usmerjeno v prihodnost (134) in ga ni nikoli mogoče povsem zanesljivo napovedati. Oba skupaj tvorita osebnost, kot se pojavlja v socialnem doživljanju (135), se vzajemno pogojujeta in sta soodvisni kategoriji enotne

osebnosti. "Ko posameznik prevzema naravnost drugega, lahko sebe uresničuje kot sestvo." (Mead 1997: 147)

Temelj družbenega so organizirani odzivi tega "posplošenega drugega", ki nastopa v neposrednih družbenih dejanjih, čeprav so njegov medij predvsem simbolni sistemi z jezikom na čelu, torej skupne naravnosti vseh članov neke skupnosti oziroma družbene skupine do posameznih družbenih institucij: "Oseba je osebnost zato, ker pripada skupnosti, ker v svoje vedenje prevzame institucije te skupnosti." (123) Skrivnost družbenega ni v kompleksu navad, ampak v strukturi naravnosti vseh posameznikov do skupnih dejavnosti. To pa še nikakor ne pomeni, da smo vsi enaki, temveč da obstaja neka skupna struktura, ki omogoča razvoj različnih posameznikov. Ključno je dinamično ravnovesje med potezami posameznikov in zahtevami "posplošenega drugega".

Temeljno načelo človeške socialne organiziranosti je po Georgu Herbertu Meadu "komuniciranje, ki vključuje participacijo v drugem". Pogoji za to je, da se v sestvu pojavi drugi..." (189). Krog je sklenjen, ko se vzpostavijo skupni odzivi vseh članov skupnosti na določeno situacijo, torej družbene institucije (195). Ti skupni odzivi se manifestirajo v pletenju simbolnih univerzumov, saj človeška družba pravzaprav predstavlja "organiziran niz odzivov na določene situacije, v katerih posameznik sodeluje" (202). Dvojnost dejavnosti in simbolnega, 'jaza' in 'mene', ima vzporednico v dvojnosti doživljanja 'sebstva' in 'življenja' v doživljanje drugih. Brez sposobnosti posameznika, da se postavi v položaj drugega, ne bi bilo ne človeške družbe ne identitet, ki v njej oklepajo posameznike. Ta sposobnost pa je tudi v ospredju naravnosti, ki sploh omogoča kakršnokoli etnografsko terensko delo. Antropologi oziroma etnologi, ki jih zanima dejansko vedenje ljudi, ali, če hočete, način življenja, se pač morajo seznaniti z behavioristično (socialno) psihologijo, ki se ne ukvarja samo s preučevanjem zavesti, ampak s posameznikovim doživljanjem glede na pogoje, pod katerimi se pojavlja (35), zato je pričujoči prevod besedila, ki prinaša temeljni metodološki preobrat socialne psihologije tega stoletja, izjemno dragocen za okolje, ki, vsaj kar zadeva teoretsko podkovanost in obvladovanje metodologij, prevečkrat neobgledeno caplja za svetom.

REZIJA: PESMI IN GLASBA REZIJANSKE DOLINE.

Nota. Viden/Udine, 1998.

Do zgodnjih šestdesetih let, ko so naši etnomuzikologi in folkloristi ter etnologi začeli sistematično zbirati in raziskovati ljudskokulturno gradivo doline Rezije, ta svet ni bil kaj prida prisoten v naši zavesti. Od

izida znamenite zbirke rezijanskih pripovedi o zverinicah iz Rezije, ki jih je zbral in obdelal Milko Matičetov, pa je ta odmaknjena alpska dolina v slovenski (pod)zavesti dobila prav mitske razsežnosti. Kmalu po pripovednem izročilu je v slovenski kulturni prostor vstopila tudi rezijanska glasba.

Konec sedemdesetih let je izšla v koprodukciji Založbe tržaškega tiska in Helidona plošča *Dolina Rezije*. Kolikor je znano piscu teh vrstic, je bila to prva plošča z rezijansko instrumentalno glasbo. Studijski posnetki Rezijanske folklorne skupine oziroma Gruppo folkloristico Val Resia z več kot 150-letno tradicijo so bili prava bomba. To je bila glasba, ki je bila nekaj svetlobnih let in nekaj stoletij oddaljena od polk, ki so bile v tistem času videti kot simbolno jedro slovenske tradicionalne instrumentalne glasbe. Za razliko od frajtonarskih harmonikarjev so bili rezijanski citiravci še najbližji ekvivalent znamenitim irskim fidlerjem, ki so takrat dominirali na folk sceni.

Spremno besedo k takratni zbirki rezijanskih viž je pripravil tržaški skladatelj in etnomuzikolog Pavle Merku, ki je zapisal, da v Reziji govorijo enega najbolj arhaičnih slovenskih narečij in da je tam folklorno izročilo ohranilo starine, kakršne težko najdemo drugje po Evropi. Pri pesmi in plesu so ohranili davno netemperirano lestvico, melodijo spremlja bordun - in tudi graciozen ples, pri katerem se plesalca ne dotikata, je ohranil srednjeveške prvine. Še več. Tudi 5/4 takt oziroma izmenjujoča se tri- in štiričetrtinski takt sta se tudi v plesni instrumentalni godbi najdlje ohranila prav v Reziji. Arhaični 15/8 ritem označuje eno od najpogostejše izvajanih in petih viž v Reziji. *Černi potök* oziroma *Ta črni patök*.

Rezijani izvajajo svojo instrumentalno godbo v duetih, v katerih sodelujeta violinist, *citiravec*, in basist, ki igra na tristrunski čelo oziroma mali, adaptirani kontrabas. Godcev je v dolini z nekaj več kot 1300 prebivalci zelo veliko. Čitiro prime v roke skorajda vsak mladenič, ki začuti nagnjenje do glasbe, ženske pa vodilne violine oziroma *citire* praviloma ne igrajo. Drugače je s spremljavo na basu, *bunkuli*, ki jo imenujejo tudi *brunkula*, *valika citira* ali *bas*, na katero igrajo manj večji godci, izjemoma pa tudi ženske in otroci.

Čeprav je rezijanska godba živo prisotna v življenju Rezijanov, ni mogoče spregledati Rezijanske folklorne skupine in njene vloge pri ohranjanju te instrumentalne tradicije. Rezijanski glasbeniki so ustanovili folklorno skupino že v tridesetih letih prejšnjega stoletja, v obdobju, ko so leta 1838 zagodli takratnemu cesarju Ferdinandu, ki se je mudil v furlanskem Vidnu.

Danes rezijanske viže odmevajo ob *šmarni miši* 15. avgusta in seveda za pusta, ko v različnih gostilnah in drugod poje in pleše dobesedno vsa dolina. Nekaj tega vzdušja pričarajo terenski posnetki Glasbenonarodopisnega inštituta, ki so nastali v zadnjih treh desetletjih in pol. Prav ta plat posnetkov nas pri izdaji, ki jo predstavljamo danes, najbolj navdušuje. Pri tej živi tradiciji se godci, plesalci in plesalke ter pevci in pevke zlijejo v eno.

Od osemdesetih let naprej je rezijanska godba redno prisotna tako na slovenskih koncertnih prizoriščih kot na nosilcih zvoka. Leta 1988 je pri založbi Druga godba izšla kaset z naslovom *Godci iz Rezije - Gruppo folkloristico val Resia: Live Folk Music* s posnetki s koncerta v Viteški dvorani Križank. Istega leta je Rezijanska folklorna skupina praznovala 150-letnico obstoja. Takrat so se njihovi tradiciji poklonili skladatelji Jani Golob, Pavle Merku, Uroš Krek, D. Zanettovich in P. Pezze. Posnetki so izšli pri videnski založbi Pizzicato, kjer je izšla tudi znanstvena monografija o rezijanski instrumentalni glasbi Julijana Strajnarja, *Citira*. Knjigo je spremljala tudi kaset z naslovom *Citira* z dokumentarnimi terenskimi posnetki Glasbenonarodopisnega inštituta. Ker pa so omenjene izdaje izšle v Italiji, so bile cenovno manj dostopne našemu občinstvu, tako da najnovejša izdaja pravzaprav zapolnjuje veliko vrzel pri izdajanju terenskih posnetkov iz arhiva Glasbenonarodopisnega inštituta. To še posebej velja za pevsko dediščino Rezije, ki je bila doslej na nosilcih zvoka preveč zapostavljena.

Kot lahko preberemo v spremni besedi Julijana Strajnarja na plošči